

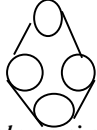

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NAI VAVAKOSO LOTU RARABA...**

Jan 27, 2019: Sa tiko kei keda na Kalou: Imanueli-III [EpiphanyIII]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakatata se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

1. Ena macawa oqo Siga ni Turaga 27 Jan, 2019 eda na goleva kina na:

A. Ai Vakamacala me baleta nai vola nei Niemaia [Nemaia]:1. Meda dikeva mada e vica na ka bibi me baleti Niemaia: 1. Ni ra valavala ca na Isireli era totogitaki se vakavulici; sa vakatara na Kalou me valuti ira na veimatani voleka me vakataki ira na Filisitia; ni ca sobu na bula ni nodra talaidredre kai valavalaca, e toso cake talega nai totogi: dravuisiga, dravudravua; ni toso cake tale nai valavalaca ka ra sega ni vuli rawa, sa kau tani vei ira na vanua yalataki se ra kau vakabobula. 2. E rua na kau vakabobula: dua: ki Asiria, ko Isireli [10 na yavusa e na vualiku-north] ena 721 BC/BCE; rua, ki Papiloni [sa sosomitaki Asiria] na Matanitu ko Juta [rua na yavusa Juta kei Penijamini ena ceva-south] ena 586 BC/BCE. Oqo na gauna se vanua eda sota kina kei rau ko Esera kei Niemaia; dina ga ni rua nai vola enai VTM vakaviti se vakavavalagi, ia e dua ga nai vola enai Vola Tabu vakaIperiu se vakaJiu, na Tanahk. 3. Raici Juta: e tolu nai lakolako ni kau vakabobula ena gauna nei Nepukanesa na tui Papiloni: matai, ena 606 BC/BCE, sa kau laivi na vuvale vakatui, kenai naki ga me tarova na veiliutaki ka me kua na vakavunene; sa lesi e dua na kai Papiloni me liutaka na vanua. E salavata enai lakolako oqo na cauravou ko Taniela. Karua: Mai kau laivi ko ira na matai, kei ira na daucaka bisinisi [skilled people] ena 597. E okati eke ko Isikeli na parofita. Na kenai naki ga, ko ya, ni ra kau laivi oqo [skilled labour]sa na qai vo ga ko ira na tuvanua, sa na rawarawa sara kina na veiliutaki ni veivakolonitaki. Katolu: sa ka ni rarawa vei ira na veiliutaki tiko se veivakolonitaki ni ko ira na vo tiko era vakavunene ka saqati Papiloni ka ra sa mai kau kece kina ena 587, yakarusa na Vale ni Soro kei na veika tudei kecega. Sa lala ko Jerusalemi [Saioni] eda raica ena lesoni ena macawa sa oti, na veivakacokotaki ni ra sa kau vakabobula kece na Juta kei Penijamini. [Eso tale na vovo ni tamata era tiko kei ira eso

volekati Juta era tawana na vanua sa lala tu ena loma ni 70 na yabaki]. Ko Jeremaia e yalataka ni na 70 na yabaki na tiko vakabobula, na parofisai ogo e vakayaloqataki Taniela ena nona masu ka dina tiko vua na Kalou ko Jiova. 4. E tolu talega na 'lako yani' se lesu tale: dua: e 50,000 ena 537 BC/BCE mai vei Sairusi na tui Peresia [Persia] Ko Serupepele, na kawa i Tevita, a laki Kovana ga,[sega ni laki tui], a kauta nai matai ni lakolako ena 538/537; Karua: ni oti e 90 na yabaki, ena 458 ena gauna nei Atekesi I [Artaxerxes I] e lako e 1, 800 ena veiliutaki nei Esera [dina nira veisaqasaqa tiko na kai Samaria, na Jiu kai loma, ka ra sa tawana na vanua ko Isireli, ia ko Atekesi na tui e luvei Esiteri vakacabecabe, e lomani ira na Jiu ka saqati na kai Samaria, ka vakatara me toso ga na cakacaka. Nai lakolako ogo era kau yani na Livai [dua vei ira ko Josua [sega ni ko Josua kai sosomi kei Moses] me tekivutaka na vakacaboi soro] me laki tauyavu tale na qaravi Kalou. Nai katolu: otioti ni lakolako ena 445 se 444, ko Niemaia, kauti ira na matai me tara tale na bai kei Jerusalemi. Eda raica ga na kena vakayacori na parofisai nei Sakaraia kei Taniela ena kena tara tale na bai kei Jerusalemi. Nai vola ruarua Esera/Niemaia enai Vola Tabu vakaIperiu, VakaJiu [Tanahk] e dua ga nai vola, ia sa wase enai VTM: Esera kei Niemaia [sa tukuni e cake me vakaruataki tale. Ni ko wiliki rau ruarua e salavata sara nai vakarau ni kena volai, na vosa kei nai tuvatuva ni vola. E nanumi ga ni vola ruarua ko Esera, ia eda sa ciqoma ga ni vola ko Niemaia rauta na 445-432 BC/BCE; ka sa dau vakatokai mei otioti ni tukutuku ni veigauna. Sa bibi ka uto ni vola ruarua na lesu tale, na tauyavu kei na veivakacokotaki ni veika ni vanua kei na lotu; na qaravi Jiova tale. Sa talanoataka nai tukutuku ni lesu tale ki Isireli kei Jerusalemi kei na tara ni bai kei Jerusalemi. Sa rauta vinaka nai balebale ni yacadrau: Niemaia [Nehemiah na 'Comforter'-Dauniveivakacegui] kei Esera [Ezra na 'Helper' Dauveivukei] sa yaca ruarua e da vakayagataka ena Yalo Tabu ni Kalou...koi rau ogo sai solisoli ga mai vua na Kalou ena nodra bula na mata tamata digitaki.

Na 8:1-10; [1-3, 5-6, 8-10]: I. Tikina 1-3: Sa vakaraitaka na veisau ni bula e Jerusalemi: Eda sa wilika oti ni ra a kau vakabobula ki Papiloni na yavusa e rua: Juta kei Penijamini, sa vakarusai na Vale ni Soro e Jerusalemi. Ni ra gole na i veta e cake, sa tu ga eso ka ra tawana na vanua ka okati kina ko Jerusalemi. Sa oti e 70 na yabaki [Jeremaia 29: 10-11] era sa lesu mai ka tekivu vakacoko, se sa dua na tekivu vou. E nai matai ni siga, enai ka vitu ni vula [Sepiteba/Okotova, na Tishri se Ethanin], era sa lomavata na lewe ni vanua, tagane kei na yalewa, mera soqoni vata ga e gaunisala vaka ki na rara ena Matamata ni Wai mera rogoca na Vosa ni Kalou. Ogo ko ira era kila na vosa ni Lawa [vakasamatatak ni ra a kau vakabobula, sa rairai eso era sa na sega ni kila na vosa vakaIperiu]. E na yasai Esera enai mawi kei nai matau era duri tu kina na qase mera veitokoni ni sa vakarau wiliki na Lawa [Torah]. Tikina 4-6: Sa qai wilika ko Esera na bete nai vola ni Lawa [Torah] ka tu tikivi koya ko ira na qase ena nodra veitokoni, ni ra sa vakarorogo na lewe ni

vanua. Sa kailavaka ko Esera, “*Me rokovi ga ko Jiova,*” era laveta na ligadra ki lomalagi na lewe ni vanua ka tekiduru sobu ka cuva ena qele ka qarava na Kalou. **Tikina 8-10:** Ena veiliutaki nei Josua [SEGA NI ko Josua ea sosomitaki Mosese, ia ko koya e dua vei ira na bete vata kei ira na nonai tokani. Ko ira na qase mera vakamacalataka vei ira na lewe ni vanua, tagane kei na yalewa nai balebale ni Vosa ni Kalou. Ko Nemaia na Kovana kei ira na qase era sa lewa me siga ni marau na siga ko ya, ka me vakayacori kina na Kana vata. Na nodra vakavinavinataka na Kalou kei na nodra rekitaka na siga ko ya sa vu ni nodra vakaukauwataki mai Vua na Kalou. II. Na nodra lesu tale na Isireli [*Juta, Penijamini ka rairai era okati kina ko ira eso mai na yavusa e 10 e Isireli ka ra sa tiko maliwai ira na yavusa e rua, se era a sega ni lako ki Asiria ena 720 BC/BCE*], ki na nodra vanua. **Ka sa dua nai tekitekivu vinaka nira sa vakavouya na noda vakabauta na Kalou ko Jiova.** Ni da kauta mai vakavoleka: ni oti na vesuki e nai valavalaca, sa yaco mai na veivagalalataki ni Kalou, ka sa dodonu me dua nai tekitekivu vou. Sa vakasama totoka vei keda ka meda tekivu Vua na Kalou ena noda wilika ka vakabauta na Nona Vosa ka vakavoui keda ena yabaki vou oqo.

B: Ai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuiki [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veivekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-lawa] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 19 mai nai Wasewase I ni Same 1-41 ka*

salavata kei nai Vakatekivu, sa dusia tiko ga veibuli ni Kalou, na lutu ni tamata kei na sala ni nona veivueti na Kalou nona tikoga na nonai bulibuli talei, oi keda na tamata.

I. Na Same i Tevita 19: Na Same ea vola ko Tevita ka vakaraitaka kina na vuravura kei na lomalagi, ka na veika buli kece ea bulia na Kalou; na veika kece oqo sa dusia ga na Nona cecere, lagilagi ka dokai na Kalou. Na siga kei na bogi kei na veika buli *era sega ni vosa vaka na tamata, ia era sa dui tukuna ga na lagilagi ni Kalou...*sa kilikili ga kei na tamata me vakalagilagia na Kalou ni raica ka dagava na veika buli kei na ka bula kece, [wilika na Same 8]. **II.** Sa vakakina na Nona Vosa na Kalou, sai dusidusi ni bula [signpost], se sa vaka nai vakamacala, se na mape ni lakolako [map to show direction], sa vosa vuku ka yaga, ka sa dusia vei keda na veika tawamudu. Sa tawa mudu na Nona Vosa, sai dusidusi taucoko ka cecere [complete and satisfactory and eternal advice]. Na vosa e sega ni madra rawa ka sa kamikamica me vaka na oni. Na Nona Vosa sai vakaraitaki ni Nona cecere, lagilagi ka dokai na Kalou ko Jiova. **III.** Oqo ga na veika sa gadreva na Daunisame me tukuna tikoga mai ena gusuna na nona rokova ka vakavinavinakataka na Kalou. Na tikina 14: *“Me vinaka vei kemuni na vosa ni gusuqu, kei na vakanananu ni yaloqu, I Jiova na noqu uluvatu, kei na noqui vakabula.”* Eda sa dautukuni, se oqo e dua na masu eda dauvakayagataki ni sa bera ni vunautaki na Vosa ni Kalou ena gauna oqo.

C. Nai Vakamacala me baleti Koronica: *Ko Koronica [Korinica] e tara toka ena dua na delana rabalailai ka wasawasa ruarua na yasana ka rawa ni tavo na waqa lalai ka usai voli se talaci kina nai voli mai na dua na yasana ki na yasana ka dua ka vakavodoki tale ena dua na waqa. Nai yau me kau vaka ki Itali se na kena me kau vaka ki na Wasaveimama [Mediterranean]. Ena vukea nai voli me kua ni sokotaki vaka ki Kiriti de na luvu kina na waqa. E a tovolea taumada ko Julius Caesar me kelia baleta ni 200 na maile [400 na kilomita] se sokotaki nai yau. Ia a qai tekivutaka ko Niro na tui Roma ena 66 CE me taya nai keli musu me soko kina na waqa; a caka tu vakavo era qai vakaotia na Faranise ena 1881. Sa soko kina na waqa lelevu ka vakatotolotaka na usa i yaya kei na veisokoyaki. Ena vuku ni veivakolonitaki era cemuri nai taukei ni koro ka sa mai tawana ena gauna nei Julius na bobula sereki: Itali, Siria, Ijipita kei na Jiu. Baleta ni koto donu, sa yaco me koro ni sotasota ni veimata tamata ka ra kauta talega yani kina na nodra kalou. Ko ira na Jiu na nodra Kalou ko Jiova, ko Roma na kalou ni wasawasa ko ‘Posoidoni’ [Poseidon] kei Kirisi na kalou yalewa ni dodomo [love] ko ‘Aferedaiti’ [Aphradite] ka rauta e 2000 na kena parofita gone yalewa ka ra vakayagataki ena dautagane kei na dauyalewa. Sa rauta me buli e dua na vosa vou na ‘korinthiazomai’ na dautagane/dauyalewa [fornication] se ‘vakakoronica’ se ena vosavosa vakaViti ‘koro ni ca’ ka ni koro ni valavalaca. E na uneune levu ni 1858 e ceuraki kina na*

koro makawa ka kunei kina nai dabedabe ni veilewai ka lewai kina ko Paula. Ko Koronica erau veiqaravi toka kei Aceni, na koro levu ni vuku ka rau dau veisisivi se veiqatitaka se ko cei na koro rogo se dokai. A volai nai vola mai Efeso enai katolu ni nona kaulotu ko Paula rauta na 65 AD/ ACE ka sauma kina eso na vakatataro ni nodra bula na lewe ni lotu.

I. I Koronica 12:12-31a: Sa tomani tale na vakasama ena macawa sa oti me baleta nai solisoli ni Yalo Tabu me yaga raraba, ka sega ena noda veisisivitaka se dokadokataka. Sa vaka ga e dua na yago kei na veitikina kece era sa cakacakavata, se na noda cakacaka vakaveilomani me yaga raraba. E sega ni dua na tiki ni yago e bibi mai vei ira na kena vo, era bibi taucoko ka dui vakayacora ga na nodrai tavi ki na yago. Sa vakakina nai solisoli e soli vei keda, se lolomataki vei keda, sa dui tu ga na nodrai dui tavi ena Yagoi Karisito. II. Taumada na nodra ciqomi na kai matanitu tani ni ra sa okati talega me tiki ni yago, se na Yagoi Karisito. Sa kenai balebale ko ira na Jiu, kei keda na kai matanitu tani ena vuku ni noda vakabauti Jisu, eda sa okati meda dui tiki ni dua na yago, io na Yagoi Karisito. IV. Eda sa dui veitiki ni yago ka sega ni dodonu me so na tiki ni yago mera kaya ni ra bibi mai vei ira eso tale. Ena so na gauna eda daukauwaitaka ga eso na tiki ni yago ka vakawa- letaka se vakaweleweletaka na veitikini yago tale eso. Na tiki ni yago e dau vakawaletaki se vakaweleweletaki e yaga talega me vakataka na veitikina eda dau kauwaitaka vakalevu. IV. *Eda sa veitiki ni yago, meda cakacakavata me bula kina na yago.* Sa ka bibi meda kila ni ko Karisito ga na ULU ni Yago, ka sa tu Vua na lewa. Na Ulu kei na veitiki ni yago era sa cakacakavata vakaveilomani me bula kina na yago. Ena vakasama ogo nei Paula me baleta na Yago, sai koya na Lotu, ia na Ulu ni yago ko Karisito, na Ulu ni Lotu. V. Vei keda na lewe ni Lotu, sa soli kina nai solisoli duidui, eso merai apositolo, se mera parofita, se ra qase ni vuli, se ra dau caka mana, se ra dauveivukei, se ra dauveiliutaki, se ra dau vosataka na vosa tani eso. Ogo eso ga nai solisoli e vakaraitaka ko Paula, ia sa macala ni tu tale eso nai solisoli duidui vei keda, ka me salavata kei na bula vou e vuravura. Na veisolisoli oqori sa vakayagataki raraba, e sega ni noda duadua ga meda dokadoka kina. Sa soli ga vei keda me vakayagataki me tubu cake kina nai vavakoso lotu. E sega ni dua e cecere, ia era sa tautauvata kecega. VI. Nai otioti ni tikina 12:31, *‘O koya ogo moni vagolea kina na yalomuni ki na veisolisoli sa yaga vakalevu cake. Ia sa uasivi duadua na sala ka tarava ogo,’*

[FNV], sa dewa sara ki na wase 13: nai solisoli levu me vaka sa qai vakaraitaka ko Paula [ena wase 13] sai koya na Loloma.

D. Ai vakamacala me baleti Luke: *E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti uravura taucoko, [inclusive]: a. Ko Luke ea sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka e kune ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. E sega talega ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. IaMe vakataki Maciu e rau tukuna na kawa i Jisu: ko Maciu e tekivu mai vei Eparaama; sa talei nida wilika ni ko Maciu e vakacurumi rau na yalewa ko Reapi, na yalewa dautagane me kawa mai kina ko Jisu kei Ruci na yalewa ni Moapi. Dina ga ni sega ni tukuni rau na yalewa e rua ko Luke, ia sa tekivu mai vei Atama ki Vua na Kalou [Luke 3:38]. Koi rau na dauvolavola erau sa dusia ga na Nona veidigitaki na Kalou ka sega ni dodonu me beci koya kina e dua na tamata, tagane se yalewa. 2. Sega ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka na nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake “an orderly narrative/account”--- “mai nai vakatekivu, me’u veidutaitaka nai vola vei kemuni,” Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, bula veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba; sa vakarau tu na vanua, ko ya sa koto donu na veiliutaki ni vanua me ciqoma na Nona lako mai ko Jisu. 3. E levu cake na nona tukuna vakamatailalai na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena Nona vakaraitaki Koya ko Jisu vei iratou na tisaipeli. 4. E vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni yuvale [pen-portraits], me vakataki: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaisotaki [3:1-20]. Ogo ko ira na turaga kei na marama ea sotava ko Jisu ena Nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, se meda veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula, me vaka: Na nodra vakadinadina ko ira sa rawai ena bula mai Vua na Dauveiqaravi Levu, ka sa yaco me nodrai Vakabula na Turaga ko Jisu [1:1-2], me vakataki ira ogo: na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50]; ko Sakeusa ena nona a vakabulai koya ko Jisu, ena nona lakovata kei koya ki nona vale [19:1-10]; na Nona sota kei ira eso tale na Nona tisaipeli, ka sega ni okati kina ko iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo; kei Kaliopasa kei na nonai tokani? Na watina beka? [24:13-15]. 6. Sa tukuna e dua na Jisu dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ka yabaki 12, ena nona a tara na tutu ni sulu i Jisu ena gaunisala; kei Jairo [8:41-42,49-56] me la’ki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48]; na vada mai Neini ka vakabulai na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na talei kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou], ena veivosoti kei na Nona bokoca nai valavalaca, me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi ka yali, na tiki ni siliva ka yali [ka rawa ni vakadewataki ni vosa vakatautauvata ogo ni ‘Kalou,’ e vaka na yalewa, se na marama], me vaka: na gone sa yali, na gone cidroi se*

na loloma mai vale...na loloma ni Kalou sa dei tu ga ka sa sega sara ni veisau. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina ko ira na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakaugeti ka veilauti me yaga ena noda bula ni soKalou, kei na noda vakadinadinataki Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

I. Luke 4: 14-21 [Maciu 13: 53-58; Marika 6:1-6]:Ni oti na Nona papitaiso [e na vosa ka rogo mai na O, ‘O koya ogo na noqu gone ni toko, dou rogoci koya’...sa vakadeitaki Jisu ni sa talai mai Vua na Kalou, me sa tekivutaka na Nona cakacaka mai Kapenaumi, ka ra sa kurabui kina na tamata [23]. Sa lesu tale ki Nasareci, na koro ea tubu cake mai kina, ka ra kilai Koya vakavinaka, me vaka sa kuruseti na kenai rogorogo, ka ra sa nanamaki mera rogoci koya ka raica na veika ena vakayacora. II. Na ka ea yaco ena vale ni lotu e Nasareci [synagogue], ni a soli Vua me wilika nai Vola Tabu [Torah] mai na Aisea 61:1-2. Ni sa wilika oti ga ea kaya vei ira ni sai Koya ga sa tukuni enai vola; dina ga ni ra kurabuitaka na vakarorogo kei keda na mai wilika. Sa vakasinaiti ena Yalo Tabu me vakayacora na cakacaka ni veivakabulai, veisereki, kei na veivakavoui. Ni da wilika na veika ogo, e voqa tale mai na Sere nei Meri, 1:51-53 ena veika veivakurabuitaki ena vakayacora na gone ea kunekunetaka. III. Na vosa ni parofisai ogo nei Aisea, sa vakavatukanataki ena matadra na tamata ka ra soqoni tiko ena siga ko ya, ni sa yaco dina e matada, e vuravura ka da sa vakadinadinataka. Raica vakamatailalai mada: ‘nai tukutuku vinaka vei ira na dravudravua; na veivagalalataki vei ira sa vesuki enai vesu kecega ni bula vakayago kei na bula vakayalo; na nodra rai na mataboko vakayago ka vakayalo talega; mera vueti ko ira sa tabaki sobu tu ka vagalalataki mai na nodra butuki sobu tu; kei na gauna sa gai yaco mai, ka me ia na Kalou na veivakabulai.’ IV. Sa salavata sara na veivosa ogo kei na vakasama ni veika meda vakayacora na tamata vakabauta, ko ya meda doudou ena noda domo vakaparofita ena gauna ogo. V. Na veivosa ogo nei Aisea sa dusia ga na Jupili [Jubilee-ni oti e 49 na yabaki 7x7 na yabaki tarava na yabaki ni Jupili...wilika na V/Soro 25:1-13; Lako Yani 21:2-6; 23:10-11; Vakarua 15:1-6] na veika cecere ni veivakabulai, talevi lesu na veigauna sa oti, bokoci na veidinau makawa; biu laivi na veika e veivakaleqai, me yaco na veivakatautauvatataki, ka lesu Vua na Kalou na tamata ena nodra vakatutusa ka vakadeitaka na nodra vakabauta. Me sa dua tale nai tekitekivu vou. V. E na uasivi me veitalanoataka mada na Luke 2:18-

19 ka vakatautauvatataka kei na Luke 1:51-53? A cava so na vakasama ni Jupili [Jubilee] ko kila, veitalanoataka mada? Sa kacivi keda tikoga me so tale na ka meda vakayacora ena noda lotu, na nodra vukei ko ira e tara na nodra bula na veileqa eso me vaka na cagilaba kei na ualuvu. Na vakaitavitaki ni vavakoso ena veiqaravi raraba, na sikovi ki vei ira era leqa, tauvimate se malumalumu, kei na nodra vakani na viakana. A cava e rawa ni ra vakayacora yadua se na veivale ni lotu?

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [show]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioiti mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo